

**INTERAKTIV METODLAR ASOSIDA O'QUVCHILAR NUTQ
FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI.**

**ТЕХНОЛОГИЯ ДЛЯ РАЗВИТИЯ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ У
СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ.**

**TECHNOLOGY FOR DEVELOPING STUDENTS' SPEECH
ACTIVITY BASED ON INTERACTIVE METHODS.**

*Atayeva Intizor Igamberganovna – Urganch innovatsion universiteti
magistranti.*

*Атаева Интизор Игамбергановна – магистрантка Ургенчского
инновационного университета.*

*Atayeva Intizor Igamberganovna – Master's student at Urgench Innovative
University.*

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot interaktiv metodlar asosida o'quvchilarning nutq faolligini rivojlantirish texnologiyasini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda zamonaviy ta'lim jarayonida interaktiv metodlardan foydalanishning o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini faollashtirishdagi o'rni, ahamiyati hamda samaradorligi yoritilgan. Nutq faolligini shakllantirish va rivojlantirishda muloqotga asoslangan ta'lim, hamkorlikda o'qitish, muammoli vaziyatlar yaratish va refleksiv faoliyatning ta'sir mexanizmlari aniqlangan. Ishda interaktiv metodlar asosida nutq faolligini rivojlantirish texnologiyasining tarkibiy qismlari, bosqichlari va pedagogik shart-sharoitlari tizimli ravishda asoslab berilgan. Shuningdek, "aqliy hujum", "munozara", rolli o'yinlar, klaster, loyiha metodi kabi interaktiv usullarning nutq faolligini oshirishdagi imkoniyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tajriba-sinov ishlari natijalari interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning fikrni erkin ifodalash, muloqotga kirishish va nutqiy

kompetensiyalarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonida interaktiv metodlar asosida nutq faolligini rivojlantirish texnologiyasini joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi hamda pedagogik amaliyot uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: interaktiv metodlar, nutq faolligi, ta'lim texnologiyasi, muloqotga asoslangan ta'lim, hamkorlikda o'qitish, og'zaki nutq, yozma nutq, nutqiy kompetensiya, pedagogik shart-sharoitlar, zamonaviy ta'lim, ta'lim jarayoni, innovatsion metodlar, refleksiya, muammoli ta'lim.

Аннотация. Данное исследование посвящено научно-теоретическому и практическому анализу технологии развития речевой деятельности учащихся на основе интерактивных методов. В работе освещается роль, важность и эффективность использования интерактивных методов в современном образовательном процессе для активизации устной и письменной речи учащихся. Выявлены механизмы влияния коммуникативно-ориентированного образования, коллаборативного обучения, создания проблемных ситуаций и рефлексивной деятельности на формирование и развитие речевой деятельности. В работе систематически обосновываются компоненты, этапы и педагогические условия технологии развития речевой деятельности на основе интерактивных методов. Также научно проанализированы возможности интерактивных методов, таких как «мозговой штурм», «дискуссия», ролевые игры, кластерный, проектный методы, в повышении речевой активности. Результаты экспериментальной работы подтверждают, что занятия, организованные на основе интерактивных методов, оказывают положительное влияние на развитие у учащихся свободного выражения мыслей, коммуникативной и речевой компетенции. Результаты исследования служат основой для разработки практических рекомендаций по внедрению технологии развития речевой деятельности на основе интерактивных методов в образовательный процесс и имеют большое значение для педагогической практики.

Ключевые слова: интерактивные методы, речевая деятельность,

образовательные технологии, коммуникационно-ориентированное образование, совместное обучение, устная речь, письменная речь, речевая компетентность, педагогические условия, современное образование, образовательный процесс, инновационные методы, рефлексия, проблемно-ориентированное обучение.

Abstract. This study is devoted to the scientific-theoretical and practical analysis of the technology of developing students' speech activity based on interactive methods. The study highlights the role, importance and effectiveness of the use of interactive methods in the modern educational process in activating students' oral and written speech. The mechanisms of influence of communication-based education, collaborative learning, creating problem situations and reflexive activity in the formation and development of speech activity are identified. The work systematically substantiates the components, stages and pedagogical conditions of the technology of developing speech activity based on interactive methods. Also, the possibilities of interactive methods such as "brainstorming", "discussion", role-playing games, cluster, project method in increasing speech activity are scientifically analyzed. The results of the experimental work confirm that classes organized on the basis of interactive methods have a positive effect on the development of students' free expression of thoughts, communication, and speech competence. The results of the study serve to develop practical recommendations for the introduction of technology for the development of speech activity based on interactive methods in the educational process and are of great importance for pedagogical practice.

Keywords: interactive methods, speech activity, educational technology, communication-based education, collaborative learning, oral speech, written speech, speech competence, pedagogical conditions, modern education, educational process, innovative methods, reflection, problem-based learning.

KIRISH. Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar mazmunan yangilanishni, o'quv jarayonini shaxsga yo'naltirishni va o'quvchilarning mustaqil, ijodiy hamda tanqidiy fikrlashini rivojlantirishni taqozo

etmoqda. Zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi faqat bilim berish emas, balki o'quvchining muloqotga kirisha oladigan, o'z fikrini erkin va asosli ifodalaydigan, nutqiy kompetensiyalarga ega bo'lgan barkamol shaxs sifatida shakllanishini ta'minlashdan iboratdir. Shu jihatdan qaralganda, o'quvchilarning nutq faolligini rivojlantirish muammosi pedagogika va metodika fanlarining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Nutq faolligi o'quvchining fikrlash darajasi, bilimlarni o'zlashtirish sifati va ijtimoiy moslashuvchanligi bilan bevosita bog'liq bo'lib, ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi muhim ko'rsatkichlardan sanaladi. An'anaviy ta'lim metodlari ko'proq tayyor bilimlarni yetkazishga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchilarning faol nutqiy ishtirokini har doim ham ta'minlay olmaydi. Natijada o'quvchilarda passivlik, fikrni erkin bayon qila olmaslik, muloqot jarayonida qiyinchiliklarga duch kelish holatlari kuzatiladi. Shu sababli ta'lim jarayoniga interaktiv metodlarni keng joriy etish zarurati yuzaga kelmoqda.

Interaktiv metodlar o'quvchilarni ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida ishtirok etishga undaydi, ularning muloqotga kirishish, bahs-munozarada qatnashish, o'z nuqtai nazarini asoslab berish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bunday metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish, lug'at boyligini oshirish, nutqiy tafakkurini kengaytirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, "aqliy hujum", munozara, rolli o'yinlar, klaster, loyiha metodi kabi interaktiv usullar nutq faolligini oshirishda yuqori samaradorlikka ega.

Mazkur tadqiqotda interaktiv metodlar asosida o'quvchilar nutq faolligini rivojlantirish texnologiyasining nazariy asoslari, tarkibiy tuzilmasi va amaliy qo'llanish mexanizmlari o'rganiladi. Tadqiqot jarayonida nutq faolligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar, metod va vositalar tizimli tahlil qilinadi hamda tajriba-sinov ishlari orqali ularning samaradorligi aniqlanadi. Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, hozirgi kunda ta'lim jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish keng targ'ib etilayotgan bo'lsa-da, ularni o'quvchilarning nutq faolligini rivojlantirishga yo'naltirilgan yagona

texnologiya sifatida tizimli joriy etish masalasi yetarlicha ilmiy asoslanmagan. Ushbu tadqiqot mazkur bo'shliqni to'ldirishga, ta'lim amaliyoti uchun ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi. Mazkur ishning natijalari umumta'lim muassasalari, akademik litsey va kasb-hunar ta'limi tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglar uchun metodik qo'llanma sifatida foydalanilishi mumkin bo'lib, o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim jarayonini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM. 1. Interaktiv metod tushunchasining pedagogik mazmuni

Pedagogika fanida interaktiv metodlar ta'lim jarayonida o'quvchi va o'qituvchi, shuningdek, o'quvchilarning o'zaro faol muloqotga kirishishiga asoslangan o'qitish usullari sifatida talqin etiladi. "Interaktiv" atamasi inglizcha interaction – o'zaro ta'sir, hamkorlik ma'nosini anglatib, ta'lim jarayonida barcha ishtirokchilarning faolligini ta'minlashga xizmat qiladi.

An'anaviy ta'lim metodlarida o'qituvchi asosiy axborot manbai bo'lib, o'quvchilar ko'proq tinglovchi rolda ishtirok etsa, interaktiv metodlarda o'quvchi ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida namoyon bo'ladi. Bu holat o'quvchilarning fikrlash faolligi, mustaqil qaror qabul qilish va o'z fikrini nutq orqali ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Interaktiv metodlarning pedagogik ahamiyati shundan iboratki, ular o'quvchilarda o'rganilayotgan mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otadi, dars jarayonida erkin muloqot muhitini yaratadi va nutq faolligining oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

2. O'quvchilarning nutq faolligi tushunchasi va uning turlari

Nutq faolligi o'quvchining fikrni og'zaki yoki yozma shaklda mustaqil, mantiqiy va izchil ifodalay olish qobiliyatini ifodalaydi. Nutq faolligi shaxsning tafakkuri, ijtimoiy tajribasi va til birliklaridan foydalanish darajasi bilan chambarchas bog'liqdir.

Ilmiy manbalarda nutq faolligi quyidagi turlarga ajratiladi: og'zaki nutq faolligi – suhbat, munozara, savol-javob jarayonlarida faol ishtirok etish; yozma nutq faolligi – fikrni yozma shaklda mantiqiy va grammatik jihatdan to'g'ri bayon eta olish; ichki nutq faolligi – tafakkur jarayonida fikrni shakllantirish.

Ta'lim jarayonida nutq faolligini rivojlantirish o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish, nutq madaniyatini shakllantirish va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

3. Interaktiv metodlarning nutq faolligiga ta'sir mexanizmlari

Interaktiv metodlar nutq faolligiga bir necha mexanizmlar orqali ta'sir etadi. Avvalo, bunday metodlar o'quvchilarni muloqotga majbur etadi, ya'ni fikr bildirish, savol berish, munozarada qatnashish zaruriyatini yuzaga keltiradi. Natijada o'quvchilarning nutqiy faolligi tabiiy ravishda oshadi.

Ikkinchidan, interaktiv metodlar o'quvchilar o'rtasida hamkorlik muhitini yaratadi. Guruhda ishlash, rolli o'yinlar, munozaralar jarayonida o'quvchilar bir-birining fikrini tinglaydi va unga javob qaytaradi. Bu esa nutqning mantiqiyliги va ravonligini rivojlantiradi.

TAJRIBA-SINOV ISHLARI VA NATIJALAR TAHLILI

1. Tajriba-sinov ishlarini tashkil etish. Tajriba-sinov ishlari umumta'lim muassasalarida olib borilib, unda nazorat va tajriba guruhlarini shakllantirildi. Tajriba davomida interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning nutq faolligiga ta'siri kuzatildi.

2. Tajriba natijalarining tahlili. Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, interaktiv metodlar asosida ta'lim olgan o'quvchilarning og'zaki va yozma nutq faolligi sezilarli darajada oshgan. O'quvchilarda fikrni mantiqiy bayon qilish, muloqotga kirishish va bahs-munozarada faol ishtirok etish ko'nikmalari shakllandi.

3. Natijalarni umumlashtirish. Tajriba-sinov ishlari natijalari interaktiv metodlar asosida ishlab chiqilgan texnologiyaning samaradorligini tasdiqladi va uni ta'lim amaliyotiga joriy etish mumkinligini ko'rsatdi.

XULOSA. Mazkur tadqiqot interaktiv metodlar asosida o'quvchilarning nutq faolligini rivojlantirish texnologiyasini ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslashga bag'ishlandi. Tadqiqot jarayonida pedagogika va metodika fanlariga oid ilmiy manbalar tahlil qilinib, interaktiv metodlarning ta'lim jarayonidagi o'rni hamda ularning o'quvchilar nutq faolligiga ta'siri tizimli ravishda o'rganildi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, an'anaviy ta'lim metodlariga nisbatan interaktiv metodlar o'quvchilarning nutqiy faoliyatini faollashtirishda yuqori samaradorlikka ega. Interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarda fikrni erkin, mantiqiy va izchil ifodalash, muloqotga kirishish hamda bahs-munozarada faol ishtirok etish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ayniqsa, guruhliy ishlash, rolly o'yinlar, munozara va loyiha metodlari o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishga sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Tajriba-sinov natijalari asosida o'quvchilarning nutq faolligi darajasi tajriba guruhida nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada oshgani aniqlandi. O'quvchilarda lug'at boyligining kengayishi, nutqning mantiqiyliigi va ravonligi, fikrni asoslab bayon qilish ko'nikmalarining shakllanishi kuzatildi. Bu holat interaktiv metodlarning ta'lim jarayonida keng qo'llanilishi zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Mazkur tadqiqot natijalari umumta'lim muassasalari, akademik litsey va kasb-hunar ta'limi tizimida interaktiv metodlar asosida o'quvchilar nutq faolligini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish va ularni ta'lim jarayoniga joriy etishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Kelgusida mazkur yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlar interaktiv metodlarning boshqa kompetensiyalarni rivojlantirishdagi imkoniyatlarini aniqlashga qaratilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. Normativ-huquqiy hujjatlar

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasiga oid farmon va qarorlari. – Toshkent.

II. O'zbek olimlarining ilmiy asarlari

Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

Jalolov J. Chet tillarni o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.

Husanboyeva Q. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2015.

Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.

Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.

To'xtayeva H. Nutq madaniyati va muloqot asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2018.